

Marie-Anne Zahl

VKLJUČEVANJE DUHOVNOSTI V PRAKSO SOCIALNEGA DELA

UVOD

V praksi socialnega dela je vprašanje religije in duhovnosti pomembno tako s filozofskega, teoretskega in empiričnega vidika kot tudi pri integraciji vseh treh pogledov. Spodbuda za članek je bila mednarodna raziskava o religiji in duhovnosti v praksi socialnega dela, ki je vključevala Združene države Amerike, Veliko Britanijo in Norveško. Članek vsebuje le empirične podatke, ki veljajo za Norveško.

Kontekst, katerega del je religija, ima pri socialnem delu pomembno vlogo. Prav zato bom pred predstavitvijo rezultatov raziskave v grobem predstavila nekaj osnovnih elementov norveške družbe, ki so relevantni za našo razpravo, in dodala opombe o uporabi raziskovalnih tehnik v primerjalnih raziskavah. Pred tem pa bi se posvetila nekaterim relevantnim teorijam in tudi nekaterim osrednjim elementom socialnega dela, kot so teorija sekularizacije, mreže, viri in kontekst.

TEORIJA SEKULARIZACIJE

Usposabljanje socialnih delavcev poudarja koncept posameznika v okolju. Če splošne družbene usmeritve vodijo k sekularizaciji, bo to imelo močan vpliv tako na potencialne uporabnike socialnih storitev in socialne delavce kot na njihovo delo in izobraževanje. Socialni delavci bodo pri vprašanih religije in duhovnosti delovali skladno s svojo kulturo, ne da bi proučili stališča vsakega posameznega uporabnika in odnosa njegove socialne mreže do teh vprašanj. Povezava med družbenim vplivom, socialnim delom in religijo ali duhovnostjo je zapletena. Healy (2001: 19) je načela vprašanje, ali lahko uporabimo izraz »socialno delo« ž za aktivnosti, ko je oblika

pomoči postala posvetna in ne več pod izrecno domeno cerkvenega osebja. To namreč kaže na rahljanje zgodovinskih vezi med socialnim delom in religijo.

Teorije sekularizacije so v zahodnem svetu prisotne zadnjih 40 let. Taylor (2003: 129) trdi, da se sekularizacija začne kot stanje duha in vpliva tako na verne kot neverne ljudi. Teorija predpostavlja povezanost med ekonomsko in socialno modernizacijo in upadom vpliva religije v javnem, ne pa nujno tudi privatnem življenju. Proces sekularizacije vodi k zmanjševanju pomena delovanja socialnega sistema (Wilson 1996: 16). To pomeni, da je predmet obravnave sistemska in ne nujno individualna raven; socialno delo obravnava obe ravni.

Američan Peter Berger (1967) in Anglež Bryan Wilson (1982) sta osrednja glasnika teorije sekularizacije v svojih državah. Berger, ki je sodeloval pri razvoju te teorije, je pozneje podvomil vanjo. Sporna se mu je zazdela uporaba pojma »sekularizacija« za razvoj v več evropskih državah, med drugim v Skandinaviji in Veliki Britaniji. »Podatki kažejo na močan obstoj religije, predvsem krščanske, kljub splošno razširjeni odtujitvi od organizirane cerkve,« pravi (Berger 1999: 10). Glede na to nam podatek o rednih obiskih cerkve ne pove dosti o religioznosti. Berger se sprašuje, ali nismo predvsem priča institucionalnemu premiku religije in ne sekularizaciji Evrope. Casanovi (1994: 211) se zdi pojem sekularizacija preširok in nenatančen, zato predlaga tri postavke: 1. sekularizacija kot ločevanje sekularnih sfer od verskih institucij in norm, 2. sekularizacija kot zaton verovanja in religioznega udejstvovanja in 3. sekularizacija kot pomik religije v zasebno sfero. Sam pojem sekularizacije je tako vse bolj pod drobnogledom.

Davie predstavi razvoj v različnih delih sveta in opiše protestantske kulture severne Evrope kot

strpne in dobro konsolidirane; državne cerkve obstajajo skupaj z nizko stopnjo aktivnega religioznega udejstvovanja in le zmerno stopnjo religioznega verovanja, zlasti na Švedskem. Glede zahodne Evrope predlaga zamenjavo izraza sekularna populacija z natančnejšim »necerkvena« populacija (*op. cit.*: 68). Hunt (2003) je preučevala vlogo duhovnosti v človekovem vsakdanu, da bi razumela duhovnost ljudi v Veliki Britaniji, ki ne obiskujejo cerkve. Iz njenih podatkov je razvidno, da je govor o religiji in duhovnosti tabu. Pregled literature o sekularizaciji poda vrsto idej za razlago razvoja sekularizacije in napovedi za prihodnost.

Osrednja ideja teorije sekularizacije je bila, da modernizacija nujno pelje k upadu religije tako v družbi kot pri posameznikih (Berger 1999: 2). Berger sedaj izjavlja, da je teorija sekularizacije zmotna, saj se je religija še okrepila, in opozarja na potrebo po bolj natančnem pristopu. Že sam pogled na razvoj v Evropi in ZDA pokaže na težavo, kako pojasniti dogajanje v ZDA. Poleg tega bi bilo zmotno obravnavati Evropo kot enotno kategorijo. Bolj smiselno je razlikovati med državami, kjer prevladuje protestantizem, in tistimi, ki so predvsem katoliške. V nekaterih je bila religija prepovedana, čeprav je vlivala upanje v času okupacije (npr. na Poljskem in v baltskih državah). V Skandinaviji, po drugi strani, je državna religija dolgoletna tradicija, čeprav je januarja 2000 Švedska razpustila svojo državno cerkev.

Hkrati pa lahko raznolikost religij v Evropi in ZDA delno pripišemo mobilnosti, vojnem in nemiro. Z mobilnostjo – še zlasti to velja za islam v ZDA in Evropi – so svetovne religije postale vidnejše, pri čemer islam in krščanstvo povezuje to, da oba dopuščata spreobrnjenje.

Prav zato Peter Berger (1999: 18) zdaj trdi: »Tisti, ki v svojih analizah sodobnih dogodkov zanemarjajo religijo, lahko s tem delajo veliko škodo.« Kakšno stališče do tega vprašanja zavzema socialno delo?

SOCIALNO DELOVANJE, VIRI IN MREŽE

Socialno delo se ukvarja s socialnim delovanjem in iz tega zornega kota sta religija in duhovnost zanimiva. Na kakšen način religija in duhovnost delujeta kot vir moči in povezanosti ter tako postaneta komponenti socialnega delovanja?

Socialno delo išče vire moči v posamezniku in njegovem okolju. Za nekatere uporabnike imata

religija in duhovnost posebno težo. Pripadati določeni cerkveni organizaciji ali biti član kongregacije je lahko vir moči in kraj, kamor se lahko zatečeš, ko potrebuješ čustveno podporo in pomoč pri praktičnih težavah. Po drugi strani pa lahko te institucije prinesejo negativne izkušnje, občutek utesjenosti in željo, da bi se jih osvobodili. Brez raziskovanja, ki izhaja iz uporabnika samega, ne bomo vedeli, kakšno težo imata religija in duhovnost. To sta močni sili in njunega delovanja ne moremo predpostavljati kot nekaj samoumevnega. Ravno tako nejasen je vpliv na posameznike in sisteme, saj družine ponavadi razvijejo svojo notranjo kulturo. Da bi lahko uporabili vidik religioznosti in duhovnosti, ko je relevanten, ga ne smemo prezreti, ko se ukvarjamo z elementi, ki so lahko pomembni za uporabnike socialnih storitev.

Način, kako ovrednotiti razsežnost religioznosti in duhovnosti, ni predmet obravnave tega članka. Primerno ocenjevanje je odvisno od situacije in vpletenih oseb. Vodila in ideje so podana v knjigi Davida Hodgeja *Spiritual Assessment: Handbook for Helping Professionals* (2003). Avtor se zavzema, da bi pri ocenjevanju duhovne in religiozne razsežnosti upoštevali štiri dejavnike: potrebo po razumevanju svetovnega nazora uporabnikov storitev za uspešno delo, spoštovanje avtonomije uporabnikov socialnih storitev, nastop perspektive moči in pomen osnovnega znanja iz profesionalne etike.

Hodge ilustrira uporabo pripovedi in tehnik, kot so življenjski zemljevid, okoljski zemljevid in genogram, ki so osredotočene na religijo in duhovnost. S pomočjo teh tehnik se lahko uporabnik socialnih storitev loti konkretnih nalog in hkrati posreduje informacije sebi in socialnemu delavcu. Tako je omogočena samorefleksija, razmišljanje o družini in mrežah, pri čemer so podobnosti in drobne in večje razlike osvetljene na drugačen način – s perspektive človeka v okolju in z »zemljevidom«, ki smo ga ustvarili sami in nas vodi skozi proces. Če se osredotočimo na socialne odnose, socialno delovanje in način, kako na te vidike vpliva religija, potem lahko religija oz. duhovnost postane relevantna za socialno delo, še zlasti ko gre za zaščito otrok in iskanje rejniških družin, saj imamo opravka z življenjskim obdobjem, v katerem se oblikuje religija.

Socialno delo izhaja iz dveh osrednjih načel: začni delo tam, kjer je uporabnik, in spoznaj samega sebe. Obe sta relevantni v povezavi z religijo in duhovnostjo. Če sta religija in duhovnost za

uporabnika socialnih storitev občutljivo področje, mora biti socialni delavec previden, hkrati pa mora premagati tudi lastne tabuje. Ne vemo, ali sta religija in duhovnost za socialne delavce na splošno tabu ali pa sta le odrinjeni v ozadje in jima ne pripisujejo zadostne teže za resnejšo obravnavo. Svojo vlogo ima tudi kulturna razsežnost, saj v nekaterih kulturah in subkulturah z lahkoto govorijo o religiji in duhovnosti, medtem ko se ponekod zdi, da sta del zasebnosti, kamor imajo socialni delavci le redko vpogled.

NORVEŠKA RAZISKAVA

SPLOŠNA SITUACIJA

Norveška ima 4,6 milijona prebivalcev in sodi med bogate države, delno zaradi črpanja nafte v Severnem morju. Nordijski model države blaginje predpostavlja prevzemanje odgovornosti za svoje državljane in težnjo k enakomerni porazdelitvi bogastva. Osrednji mehanizem te ideje je obdavčitev. Nordijski model državne blaginje v nasprotju z anglo-ameriško različico manj temelji na pobudah, ki so vezane na vero.

Prebivalstvo Norveške je tradicionalno homogena skupnost Norvežanov in Laponcev. V zadnjih desetletjih je prišlo do sprememb, tako da je danes 7,6 % prebivalstva priseljencev ali njihovih potomcev. Med njimi so Švedi in Danci druga in tretja največja skupina. V preteklosti so se na Norveško priseljevali pretežno iz skandinavskih držav in Evrope, sodobnejši val pa zajema ljudi z drugih koncev sveta.

Tabela 1: Člani štirih največjih verskih in posvetnih družb poleg državne cerkve na Norveškem v letih 1990, 2000, 2002, 2003 in 2004 (skupno število)

	1990	2000	2002	2003	2004
islam	19.189	49.633	68.099	73.391	77.857
RKC	26.580	41.485	43.264	44.153	46.308
BC	43.471	45.006	44.441	45.624	45.857
HED	49.428	67.950	69.807	69.652	69.610
reg. čl.	185.735	254.854	277.366	285.026	301.457

Vir: www.ssb.no

Kratice: RKC – rimskokatoliška cerkev

BC – binkoštna cerkev

HED – humanistično-etična družba

reg. čl. – registrirani člani

Članstvo norveške državne cerkve, ki temelji na evgaličanski (luteranski) veri, se pridobi s krstom. Od 1. januarja 2004 približno 86 % prebivalstva pripada državni cerkvi. Leta 2004 so drugo največjo versko skupino poleg pripadnikov državne cerkve sestavljali muslimani, ki so že leta 2003 številčno preseglji člane posvetne humanistično-etične družbe (*Human-Etisk Forbund*). Religijo poučujejo v javnih šolah, versko svobodo zagotavlja ustava. Delitev med državo in cerkvijo je bila večkrat predmet diskusij in kritične presoje; pred kratkim je ta tematika zopet stopila v ospredje, vendar rezultati raziskave še niso znani. Zagovorniki delitve svoje stališče med drugim utemeljujejo tudi s spreminjanjem strukture prebivalstva.

Prav gotovo Norvežani niso brezbožni. 70 % državljanov veruje v boga ali »višjo silo« (Botvar 1996: 122), 41 % se jih »čuti blizu boga« in 35 % Norvežanov se opredeljuje za verne (Botvar 1996: 124).

Zadnji splošni učni načrt (1999) za triletno izobraževanje zdravstvenih in socialnih delavcev začrtal okvir v državnem okviru in predpostavlja, da je za dobro delo z uporabniki socialnih storitev in za poglobljeno razumevanje ljudi potreben celostni pogled z upoštevanjem fizičnega, psihološkega, kulturnega in duhovnega vidika človekovega obstoja. Pri realizaciji tega načrta ni bilo v okviru socialnega dela nobene razprave o duhovnem vidiku, ne o primernosti njegove vključitve v načrt ne o tem, kako naj bi ga obravnavali. Zdi se, da je bil ta del prezrt, pri meni pa je zbudil zanimanje in željo po raziskavi duhovne dimenzije v praksi socialnega dela, saj sta izobraževanje in praksa medsebojno tesno povezana.

VPRAŠALNIK

Raziskava, ki se je osredotočila na religijo in duhovnost v praksi socialnega dela na Norveškem, se je opirala na vprašalnik, ki so ga leta 2000 uporabili v Veliki Britaniji. Pri angleški različici so delno priredili ameriški vprašalnik, uporabljen leta 1997 (za podrobnosti o vprašalniku gl. Canda, Furman 1999). Prevodi in prilagoditve, tehtanje mnenj članov združenja socialnega dela in ustanavljanje skladov za izvedbo raziskave so potekali leta 2001. Na Norveškem so bili podatki zbrani spomladi leta 2002 (Zahl, Furman 2005, Zahl 2005), pet let po ameriškem zbiranju podatkov.

Leola Furman, zaslužna (upokojena) profesorica z univerze v Severni Dakoti, je bila glavna raziskovalka v ZDA in Veliki Britaniji, moja naloga pa je bila opraviti temeljno delo za norveško raziskavo in nadzorovati potek projekta.

Norveška raziskava je del mednarodne primerjalne raziskave, ki je bila, kot smo že omenili, izvedena v ZDA, Veliki Britaniji in na Norveškem. Različice so morale biti primerljive glede večine spremenljivk, hkrati pa je bilo treba upoštevati kulturne razlike. Drug problem je bila terminologija. Prevajanje ključnega koncepta »duhovnost« z izrazom, ki je blizu definiciji, uporabljeni v vprašalniku, in se izogniti izrazom z negativnimi konotacijami je bil velik izziv. Tudi ko sta bila prevod in izbira terminologije izvrstna, je ostal problem relevantnosti. Eno izmed takih vprašanj je bilo, ali se anketirancem v različnih državah zdijo izjave in vprašanja relevantni za predmet raziskave. O vprašalniku so razpravljali študenti na doktorskem študiju socialnega dela, člani fakultete na oddelku za socialno delo in zdravje na Norveški univerzi znanosti in tehnologije (NTNU), posebej učitelji na oddelku za religijo, in socialni delavci na različnih področjih.

Primer prilagajanja raziskave je vprašanje o načinu ločitve med državo in cerkvijo, ki je bilo vključeno v ameriško raziskavo, na pa v angleško in norveško, kjer obstajajo državne cerkve. Druge spremembe so bile povezane z delovnim mestom in izobrazbo. Ena izmed sprememb, ki bi bila vpeljana, če s tem ne bi izgubili primerljivosti, je bila kategorija »nevtralno«.

Norveški socialni delavci niso odobrvali pojma »nevtralnosti« do predmeta raziskave in osrednjih vprašanj. Vseeno pa je bila v vprašalniku uporabljena ta kategorija in ne predlagana »neodločenost«. Možnosti na petstopenjski Likertovi lestvici so bile: sploh se ne strinjam, ne strinjam se, sem nevtralen, strinjam se, zelo se strinjam. Ker je bila kategorija vključena v ameriško in angleško različico, je ostala tudi v norveški, čeprav ostaja vprašanje, ali ni uporaba kategorije »nevtralen« popačila rezultate in bi bili ti ob uporabi kategorije »neodločen« drugačni. Prav tako se lahko vprašamo, ali imata pojma »nevtralen« in »neodločen« različne konotacije in ali bi morebitna razlika vplivala na izbiro odgovora po Likertovi lestvici.

Izloženo je bilo vprašanje v zvezi z raso, ohranilo pa se je vprašanje etničnosti. Na Norveškem je rasa redko podlaga za ločevanje ljudi na

skupine, čeprav je tudi v ZDA (glede na pestrost družbe) sporna uporaba kategorij rase in etničnosti. Glede razvrščanja ljudi v verske skupine je angleški vprašalnik precej bolj podroben. Zaradi značilnosti norveške družbe in velikosti vzorca je bilo smiselno poenostaviti vprašalnik. Nekatere skupine bi namreč postale tako majhne, da nadaljnja analiza ne bi bila mogoča. Tako je na primer norveški vprašalnik vseboval le eno kategorijo za Jude, medtem ko so bile v angleškem in ameriškem vprašalniku štiri.

Ker je definicija ključnih pojmov pomembna, še zlasti v mednarodni raziskavi, je vprašalnik vseboval definiciji religije in duhovnosti. Tako so različni anketiranci ključne pojme razumeli enako, kar je bistveno pri vrednotenju rezultatov. *Religija* je definirana kot organiziran in strukturiran skupek prepričanj in običajev, ki jih ima neka določena skupnost in ki so povezane z duhovnostjo. Pojem *duhovnosti* pa vključuje iskanje pomena, smisla in moralno izpolnjujočih povezav s seboj, drugimi ljudmi, vesoljem in zadnjo resnico, kakor koli jo že posameznik razume; izraža se lahko prek verskih oblik, a ni omejena nanje.

Glede na definiciji lahko vidimo, da se religija odpre za skupnost z drugimi in temelji na pripadnosti skupini, ki jo v praksi povezuje sistem prepričanj in pojem skupnosti. Ko je skupina organizirana in strukturirana, postane vidna tudi za tiste, ki niso vključeni vanjo. Člani skupine so lahko označeni pozitivno ali negativno, odvisno od tega, kako ljudje izven skupine vrednotijo njihovo vero in aktivnosti. Pri duhovnosti pa so lahko ti pojmi irelevantni, saj gre za nekaj individualnega; ljudje, ki duhovnosti ne priznavajo, je ne morejo opazovati in spoznati njenih komponent. Povezanost z drugimi ni nujno del duhovnosti. Ljudje, ki ne pripadajo skupini, ne morejo posploševati in predpostavljati, kaj za člane pomeni pripadnost skupini in kakšne posledice ima glede moči, prijateljstva, zadovoljevanja potreb, izzivov, podrejanja in prilagajanja. Vsak posameznik pripoveduje svojo zgodbo. To je občutljivo področje, ki se ga je treba lotiti s spoštovanjem.

VZOREC

Vzorec je sestavljalo 2.000 socialnih delavcev, članov norveškega združenja za socialno delo. Študentski del članstva ni bil vključen. Raziskavo je vrnilo 30,1 % (N = 601), kar je malo, a je

anonimna narava raziskave onemogočila, da bi pridobili naslove in opozorili anketirance, naj vrnejo izpolnjene vprašalnike.

Vrnjeni vprašalniki so odražali razporeditev spolov (81 % žensk, 19 % moških) in razpršenost po različnih delih države, kakršni sta med člani tudi sicer. Glede na to, kako so anketiranci opisali same sebe, vračanje vprašalnikov ni bilo odvisno od tega, ali so anketiranci zelo verni ali nasprotniki vere. Zdi se, da je bil vzorec glede religiozne oz. duhovne komponente močno heterogen. Delež »nevturalnih« odgovorov kaže, da se anketiranci niso opredelili glede številnih vprašanj.

REZULTATI IN RAZPRAVA

Rezultati, predstavljeni v tem članku, se dotikajo temeljnih vprašanj in so relevantni za izobraževanje na področju socialnega dela.

Podatki kažejo, da 67 % anketirancev pripada državni cerkvi, kar je za 19 % manj od deleža, ki velja za celotno populacijo. Članstvo v državni cerkvi ne pomeni, da je posameznik religiozen. Lahko pa pokaže večji notranji konflikt glede vprašanj, povezanih z religijo in duhovnostjo, in potrebo po zavzemanju stališča. Vključuje lahko tudi odpor proti tesnim vezem med državo in cerkvijo ali proti naukom državne cerkve in njenemu opredeljevanju do socialnih vprašanj. Morda je umestno vprašanje, ali socialni delavci sestavljajo bolj posvetno skupino glede na celotno populacijo in so tako del subkulture, kjer je manj prostora za religijo in duhovnost pri profesionalnem delu.

Približno tretjina anketirancev se je pri izbiri odločila za »nevturalno« kategorijo. Lahko sklepamo, da odgovorov niso vrnil le tisti, ki imajo bodisi zelo pozitiven ali zelo negativen odnos do religije in duhovnosti. Pohvalno je, da si jih je toliko vzelo čas in se potrudilo izpolniti vprašalnik, čeprav so bili glede številnih postavk neodločeni. To morda kaže na odprtost do vprašanj, ki so bila doslej prezrta.

Čeprav je v uvodu rečeno, da bodo predstavljeni le podatki, pridobljeni na Norveškem, so v oklepajih za primerjavo podani tudi nekateri ameriški izsledki.

- 79 % respondentov se duhovnost zdi bistven del človeškega obstoja (ZDA: 87%).
- 54 % jih v času izobraževanja za socialno delo ni obravnavalo vsebin, povezanih z religijo in duhovnostjo (ZDA: 73 %).

- 72 % jih je čutilo potrebo, da bi pridobili več znanja s področja duhovnosti (ZDA: 90%).
- 42 % jih je menilo, da vključitev religije in duhovnosti v prakso socialnega dela ne nasprotuje poslanstvu socialnega dela (ZDA: 74 %).
- 39 % jih je menilo, da vključitev religije in duhovnosti v prakso socialnega dela ne nasprotuje etičnim principom socialnega dela (ZDA: 68%).

Področje, kjer se je večini vprašanih (70,2 %) zdelo primerno vključiti temo duhovnosti, je bilo pri delu z uporabniki socialnih storitev, ki želijo postati skrbniki. Skoraj četrtnina respondentov je menila, da vključevanje religije in duhovnosti nasprotuje poslanstvu in etičnim principom socialnega dela. Ne vemo zagotovo, kako so anketiranci razumeli pojem »vključevanje«. Ta vprašanja so bila postavljena za drugimi vprašanji in trditvami, ki so domnevno vplivala na interpretacijo vprašanj o vključevanju.

39,5 % vprašanih se je strinjalo s trditvijo: »Socialni delavci naj vključijo duhovnost po svoji profesionalni presoji«, 34,1 % pa jih je bilo nevturalnih.

S trditvijo: »Socialni delavci naj obravnavajo teme religije in duhovnosti le, če uporabnik socialnih storitev prvi izrazi zanimanje za to« se jih je strinjalo 70 %, 14 % jih je bilo nevturalnih. Nedvomno je pomembno, da socialni delavci prisluhnejo uporabnikom socialnih storitev in jim pokažejo, da je varno spregovoriti o tem. Ker je profesionalna presoja bistvena za socialno delo, ti rezultati nakazujejo, da je duhovnost obravnavana ločeno.

Na podlagi rezultatov se v izobraževanju za socialno delo zastavljajo tale vprašanja: Kaj pomeni vključevanje religije in duhovnosti v prakso socialnega dela? Kaj pomeni za socialno delo in uporabnike socialnih storitev, če socialni delavci zavračajo verska ali duhovna vprašanja v praksi? Kako izhajati iz »začni tam, kjer je uporabnik«, če so nekatere teme tabu? Kako naj socialni delavci obravnavajo socialne mreže in sisteme pomoči skupaj z njihovimi pozitivnimi in negativnimi vplivi na uporabnika socialnih storitev, če nekatera področja ostanejo neraziskana? Če kar 25 % respondentov ni pripravljenih razpravljati o religiji in duhovnosti, kako naj uporabniki socialnih storitev vedo, kdaj lahko socialnemu delavcu zaupajo glede vprašanj, povezanih z duhovnostjo? Nepripravljenost, da bi se ukvarjali s temami, povezanimi z religijo in

duhovnostjo, ne pomeni nujno neobčutljivosti za ta vprašanja ali njihovega prepuščanja verskim oz. duhovnim vodjem. Koliko zaupanja in spoštovanja so si pridobili verski in duhovni vodje? Sodijo socialni delavci glede na celotno populacijo v bolj posvetni del? Če socialni delavci vidijo pozitivne ali negativne učinke verskih ali duhovnih nauk in nazorov na socialno funkcioniranje, zakaj so potem skeptični do raziskovanja teh tem?

Ker je to prva raziskava te vrste med socialni delavci na Norveškem, so rezultati le osnova in izhodišče za nadaljnje razprave med izobraževalnim kadrom in ljudmi, ki delajo v praksi. Kljub slabemu odzivu so rezultati neke vrste smernice. Religija kot indikator za razumevanje socialnih mrež in njen vpliv se navezuje na Durkheima in njegove študije o samomoru. Njegova predpostavka je bila, da je na področjih s pretežno protestantsko populacijo več samomorov zato, ker so socialne mreže med katoliki močnejše kot med protestanti.

Za konec bi rada pritegnila pozornost k temu, da je 79% respondentov izrazilo prepričanje, da je duhovnost bistveni del človekovega obstoja (v ZDA 87%). Kako se torej socialni delavci odzivajo na duhovnost pri uporabnikih socialnih storitev in njeno vključenost v vsakdanje življenje? Perspektiva posameznika v okolju je temeljna za socialno delo. Ker teorija sekularizacije odraža spremenjeno, diferencirano razumevanje okolja, bi bilo smiselno ponovno opredeliti osnovne pojme. Teorija lahko pripomore k razumevanju in uravnoteži naš pogled na pojave, a po drugi strani lahko slepi, če prezremo odstopanja. Z neobremenjeno analizo teh odstopanj jo lahko kritično preoblikujemo. Casanova (1994: 211) opozarja na različne pomene nespecifičnega izraza »sekularizacija«; to je lahko ločevanje sekularne sfere od verskih institucij in norm, lahko je zaton verovanja in religioznega udejstvovanja, lahko pa tudi odmik religije v zasebno sfero.

Če se vrnemo k zapletenemu problemu, ki je nakazan v naslovu tega članka, se moramo vprašati, ali so socialni delavci odprti do vprašanj religije in duhovnosti v življenju uporabnikov socialnih storitev ali pa jim sporočajo, da se v to ne bodo poglobljali. Vsak izmed nas bi se moral soočiti s tem vprašanjem v skladu z načelom »spoznaj samega

sebe«. Dvomi v teorijo sekularizacije so bili doslej bolj odstopanja od vodilnega toka, a v zadnjih letih so sociologi, ki proučujejo religijo, poskusili podati subtilnejšo in kompleksnejšo podobo o sodobni vlogi religije v družbi in pri posamezniku. Ali socialni delavci sledijo temu trendu?

Ljudje, ki izobražujejo socialne delavce, bi si morali zastaviti ista vprašanja, ki jih zastavljajo svojim študentom in uporabnikom socialnih storitev. Med njimi so vprašanja, povezana s prakso socialnega dela: Je v praksi socialnega dela prostor za religijo in duhovnost? Je vključevanje religije in duhovnosti v prakso socialnega dela v nasprotju s poslanstvom in etičnimi načeli socialnega dela? Naj socialni delavci vključujejo duhovnost v skladu s strokovno presojo? Naj socialni delavci vključujejo duhovnost oz. religijo pri nameščanju otrok v rejništvo, pri obiskih domov za otroke in mladostnike in drugih zavetišč? Kako bi opisali svoje poznavanje religije in duhovnosti? Obstaja sodobni nadomestek za »tradicionalno religijo«? Vprašanja, ki se nanašajo na socialne delavce, so: Sta religija in duhovnost temi, s katerimi bi se želel ukvarjati pri svojem delu? Kako naj vključim religijo in duhovnost v pouk? Kako pomembno vlogo imata religija in duhovnost v vsakdanjem življenju? Katere pozitivne izkušnje lahko pripišem religiji in duhovnosti? Katere negativne izkušnje lahko pripišem religiji in duhovnosti? Se moja povezanost z religijo in duhovnostjo spreminja, kadar smo srečni ali nesrečni? Kakšno socialno mrežo sem razvil prek religije in duhovnosti? Kakšno vlogo sta imeli religija in duhovnost v mojem otroštvu? Kakšen je moj odnos do religije in duhovnosti v primerjavi z odnosom do religije in duhovnosti v moji razširjeni družini? Sta religija in duhovnost osrednji in odprti temi v moji družini?

Odgovori na ta vprašanja bodo vsekakor vplivali na naše delo in na pomoč uporabnikom socialnih storitev. Z njihovim proučevanjem religija in duhovnost ohranjata pomembnost v okolju in nista odrinjeni v zasebno sfero. Hkrati raziskava nagovarja socialne delavce k upoštevanju teh življenjskih dimenzij, kadar je to primerno za uporabnike socialnih storitev, s katerimi se ukvarjajo. Le tako lahko splošno teoretsko znanje postane koristno za posamezne uporabnike.

Prevedli Nina Stropnik in Lidija Kunič

VIRI

- BERGER, P. L. (1967), *The Sacred Canopy: Elements of a sociological Theory of Religion*. New York: Doubleday.
- (ur.) (1999), *The Desecularization of the World*. Grand Rapids: William B. Eerdmans.
- BOTVAR, P. K. (1996), Belonging without Believing? The Norwegian religious Profile Compared with the British one. V: REPSTAD, P. (ur.), *Religion and Modernity*. Oslo: Scandinavian University Press (119–134).
- CANDA, E. R., L. D. FURMAN (1999), *Spiritual Diversity in social Work Practice*. New York: The Free Press.
- CASANOVA, J. (1994), *Public Religion in the modern World*. Chicago University Press.
- DAVIE, G. (1999), Europe: The Exception that Proves the Rule? V: BERGER, P. L. (ur.), *The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics*. Grand Rapids: William B. Eerdmans (65–83).
- HEALY, L. M. (2001), *International social Work: Professional Action in an interdependent World*. New York: Oxford University Press.
- HODGE, D. R. (2003), *Spiritual Assessment: Handbook for Helping Professionals*. Botsford: North American Association of Christians in Social Work.
- HUNT, K. (2003), Understanding the Spirituality of People who Do not Go to Church. V: DAVIE, G., HEELAS, P., WOODHEAD, L. (ur.), *Predicting Religion: Christian, secular and alternative Futures*. Aldershot: Ashgate (159–169).
- TAYLOR, J. (2003), After Secularism: British Government and inner Cities. V: DAVIE, G., HEELAS, P., WOODHEAD, L. (ur.), *Predicting Religion: Christian, secular and alternative Futures*. Aldershot: Ashgate (120–135).
- WILSON, B. (1982), *Religion in Sociological Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- (1996), Religious Toleration, Pluralism, and Privatization. V: REPSTAD, P. (ur.), *Religion and Modernity*. Oslo: Scandinavian University Press (11–34).
- ZAHL, M.-A. (2005), Religion, livssyn og sosialt arbeid: En tilsynelatende komplisert kombinasjon. *Tidsskrift for Kirke, Religion, Samfunn*, 1: 17–30.
- ZAHL, M.-A., FURMAN, L. D. (2005), Koblingen sosialt arbeid og religion/livssyn: Et tilbaketrukket stadium eller del av et helhetssyn? *Nordisk Sosialt Arbeid*, 2: 98–110.